

İNCELEME VE ELEŞTİRİLER

Gülsüm Tütüncü Esmer, 2006, *CHP 1965 – 1980 Türk Siyasal Yaşamında Ortanın Solu*, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları, Antalya, 200s.

Ortanın solu, 1960'lı yılların ortalarından başlamak üzere CHP'nin doğrusal siyasal yelpaze üzerinde kendini ve diğer partileri tanımlama, konumlandırma girişiminin bir aracı olarak ortaya atılmıştır. Bu yönelim ilk kez CHP Genel Başkanı İsmet İnönü tarafından dillendirilmiş ve girişimin teorisyenlerinden biri olan Bülent Ecevit tarafından *Ortanın Solu* kitabı ile detaylı açıklanmış, ilerleyen yıllarda da Ecevit, İnönü'nün ardından CHP'nin üçüncü genel başkanı olmuştur. *CHP 1965 – 1980 Türk Siyasal Yaşamında Ortanın Solu* kitabı, söz konusu bu ideolojik yönelimin gelişimini ve özelliklerini incelemektedir.

Kitabın yayınevi olan Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları'nın merkezi, alışılan aksine İstanbul ya da Ankara'da değil, Antalya'da yerleşmiş durumdadır. Aynı yayınevinin yayınladığı Elçin Ateşoğlu'nun kaleme aldığı *Türk Siyasal Yaşamında Milli Demokratik Devrim* isimli çalışma da, yine incelenen kitabın konu edindiği CHP'nin aynı dönemine farklı bir açıdan yaklaşmaktadır. İncelenen kitabın temelini 2006 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne yazar Esmer tarafından sunulan *Türk Siyasal Yaşamında Ortanın Solu Politikası* adlı yüksek lisans tezine dayandığı anlaşılmaktadır. (Bkz. <http://kisi.deu.edu.tr/gulsum.esmer/>, erişim 27.09.2007) Yazar çalışmayı hazırlarken kitaplar, dergiler, web siteleri gibi bilindik kaynakların yanında kişisel arşivlerden, parti yayınlarından, plaklardan yararlanmış, röportajlar yapmıştır.

Kitabın giriş bölümü sosyal demokrasinin kavramsal tanımına, dünyadaki ve Türkiye'deki gelişimine ayrılmıştır. Bu bölümde kısaca Alman ve İsveç sosyal demokratları incelenmiş, refah devleti dönemi ile üçüncü yola değinilmiştir. Sosyal demokrasinin Türkiye'deki gelişimi, Osmanlı döneminde 1918'de İstanbul'da kurulan Sosyal Demokrat Fırkası ile başlatılmış, 1995'teki SHP – CHP birleşmesine kadar kısaca aktarılmıştır. Yazar bu bölümün sonunda *Türkiye'de sosyal demokrasinin önemli sorunlar yaşadığına* değinerek bu durumu, *toplum kesimleri içinde dayanak bulamamasına* (s. 35) ve *sosyal demokrat kültürün eksikliğine* (s. 36) bağlamaktadır.

Kitapta üç ana bölüm yer almaktadır. Birinci bölümde *Ortanın Solu* politikasının ortaya atıldığı dönemde bu fikrin doğuşunu hazırlayan toplumsal ve siyasal ortam incelenmektedir. Bölümün başlangıcında Türkiye'nin 1960 – 1980 arasındaki dönemde nüfus artışı, kent – kır nüfusu, okuryazarlık oranı gibi sosyoekonomik veriler sunulmaktadır. Ortanın solunu hazırlayan etmenler başlığı altında ise 27 Mayıs müdahalesi, 1961 Anayasası, dergiler etrafında toplanan sol gruplar ve Türkiye İşçi Partisi gibi dönemin siyasal gelişmeleri incelenmiştir. Yazar bu bölümde *sol eğilimli bir anlayışın 1960'lardan önce de CHP içinde belirlediği* (s. 46) görüşüne yer vermektedir.

Kitabın ikinci bölümünde *Ortanın Solu* hareketinin gelişimi incelenmiştir. Bu bölümde yazarın dile getirdiği görüşlerden biri de CHP'nin 1959'daki 14. Kurultay'ında kabul ettiği *İlk Hedefler Beyannamesi ile öngörülen hedeflerin hem ortanın soluna hem de 1961 Anayasası'na kaynaklık etmiş olmasıdır*. (s. 62) Buna ek olarak, CHP'nin 1960'lardaki kurultayları sonrasında ilan edilen beyannamelerin de *Ortanın Solu* politikasının oluşumuna ve gelişimine katkı yaptığı belirtilmektedir.

Yine ikinci bölümde ortanın solunun ortaya çıkışında rol oynayan, iki önde gelen aktör olan İsmet İnönü ile Bülent Ecevit'in bu politika ile ilgili ortak ve farklı görüşlerine yer verilmektedir. CHP içinde çekişen gruplardan ortanın solu ekibini destekleyen İnönü, başlangıçta bu politikayı desteklemiş ancak 1971 muhtırası sonucunda Ecevit ile farklı saflarda yer almıştır. Bu dönemde İnönü, *ortanın solunun sınırlarını kendisinin çizdiğini ve hiçbir şekilde CHP'nin altı oku'nun etkisini değiştiren bir şekilde yorumlanamayacağını, yeni bir fikir olarak uygulanamayacağını*" (s. 79) belirtmiştir. Ortanın solu politikası CHP içinde uzun süreli tartışılmıştır. Yazar bu konu etrafında CHP içindeki farklı gruplar hakkında da bilgi vermektedir. Ortanın solu sadece CHP'deki tartışmalarla sınırlı kalmamış, parti dışında gerek sağdan gerekse de soldan önemli eleştirilere hedef olmuştur. Ortanın solu ile parti içinde ve dışında yaşanan tartışmalar ardından 1974 sonrasında CHP kendini, *Demokratik Sol* bir parti olarak tanımlamaya başlamıştır.

Yazar ikinci bölümün sonunda ayrıca ortanın solu politikasının hâkim olduğu CHP yayınlarına, afişlerine, propaganda plakalarında kullanılan şarkıların sözlerine ve karşı propagandalara da yer vermiştir.

Kitabın üçüncü ve son bölümünde *Ortanın Solu* politikasının temel özellikleri anlatılmaktadır. Bu bölümde *Ortanın Solu* kuramı incelenmiş ve bu kuramı benimseyen CHP'nin siyasal yelpazedeki konumu tanımlanmıştır. Buna göre ortanın solu, *devletçiliği, devlet kesimi ile özel kesimi ve bütün ekonomik faaliyetleri toplum yararına düzenleme, yönlendirme ve sosyal adalet içinde, halk denetimine tabi tutarak yürütme* (s. 151) politikası olarak tanımlanmaktadır. Bu bölümde Bülent Ecevit'in *Ortanın Solu* başlığını taşıyan kitabı başta olmak üzere, *Ortanın Solunu* tanıtan ve anlatan yayınlardan yararlanılmıştır. Üçüncü bölümün sonunda ortanın solu politikası, Kemalizm, sosyal demokrasi ve demokratik sol kavramlarıyla birlikte değerlendirilmiştir.

Sonuç bölümünde genel bir değerlendirmeye yer veren yazara göre ortanın solu, sol kavramının çekinerek kullanıldığı 1960'lar Türkiye'sinde solu ve diğer sol parti ve hareketleri meşrulaştıran bir girişim olmuştur. Ayrıca bu girişim, CHP'nin kendini tanımlamasına, partinin yeni açılımlara yönelmesine ve Türkiye'de siyasal yelpazenin belirginleşmesine katkı sağlamıştır.

Hakan M. KİRİŞ

Araş. Gör.

Süleyman Demirel Üniversitesi, Kamu Yönetimi Bölümü

E-mail: hakanmkiris@yahoo.com

Pierre Rosanvallon, 2004, *Refah Devletinin Krizi*, çev. Burcu Şahin, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 159s.

Pierre Rosanvallon'un 1981 yılında kaleme aldığı bu çalışma; Burcu Şahin'in Fransızca'dan çevirisi ile Şebnem Gökçeoğlu Balcı ve Bige Açımız Ünal tarafından yayına hazırlanmış ve 2004 yılında dilimize kazandırılmıştır. Kitabın orijinal adı *La Crise de l'Etat-providence*'dir. Kitap Editions Du Seuil'den çıkmadığıdır. Orijinal yayın yılı 1981'dir.

Böyle bir çalışmanın ilk yayınından oldukça uzun bir süre sonra dilimize çevrilmiş olması, bir yandan tüm bilim dallarında İngilizce'nin egemen konumunu göstermekte, diğer yandan da sosyal bilimler açısından önemli eserler ortaya çıkan Fransız yazınından ne kadar uzak kaldığını ortaya koymaktadır. Bu nedenle, egemen görüşlere bağlı kalmamak ve yeni alternatifler ortaya koyabilmek adına, farklı dillerdeki çalışmaların da güncelliklerini korurken dilimize kazandırılmaları önem taşımaktadır.

Tarihsel referanslar, kuramsal tartışma konuları ve zorunlu kesintilere dair verilerin yer aldığı ekler bölümüyle birlikte 4 bölümden oluşan kitabın "Refah Devletinin Krizi" başlığını taşıyan ilk bölümünde yazar; refah devletinin yaşadığı krizin nedenlerini ortaya koymakta ve bunları tartışmaktadır. Bu arada refah devletinin genel özelliklerine de değinmektedir. Eleştiriler temelde refah devletinin çok masraflı hale gelmiş olması, süreç içinde bulanık ve bürokratik bir mekanizmaya dönüşmesi ve refah devletinin temeli olarak görülen dayanışma ve yeniden dağıtım ilişkilerinin silikleşmesi üzerine odaklanmaktadır. Bu çerçevede yazar; refah devletinin ekonomik olmaktan öte kültürel ve ahlaki bir kriz sürecinde olduğunu vurgulamakta ve bu sürecin tarihsel gelişimini ve çözüm önerilerini kitabının merkezine koymaktadır.

"Refah Devleti Eleştirisinden Devletsiz Toplum Kuramına Liberalizm" başlığıyla ele alınan ikinci bölümde ise; refah devletine ve onun yetersizliklerine yönelik eleştiriler ele alınmakta, bu eleştirilerin temelinde yer alan liberalizme de göndermeler yapılmaktadır.* Bu bölümde liberal düşüncenin refah devletine yaklaşımı incelenirken, aynı zamanda liberalizmin yetersiz kaldığı ya da sunduğu alternatiflerin sağlam temellere oturmadığı noktalara da vurgu yapılmaktadır. "*Liberalizm en geniş anlamıyla, devletin aşırı etkin bir rol oynamasının reddi ve pazarın düzenleme erdemlerinin yüceltilmesi üzerine kurulu genel doktrin olarak anlaşılmalıdır. Bu anlamda liberalizm pazar ekonomisinin eleştirisine bir eleştiri olarak geri dönmektedir.*" (s. 51) görüşü üzerine bölümü kurgulayan yazar, bu süreçte eleştirilerinin merkezine devleti ve onun müdahale yoğunluğunu alan liberal düşünürlerin, devletin sınırlarını belirleme konusunda yetersiz kaldıklarını belirtmektedir. Bununla birlikte klasik düşünce akımında yer alan Smith, Bentham, Burke ve Humboldt tarafından devletin sınırlarının nasıl ele alındığına yer vermektedir. Ayrıca yazar, ortak noktaları ve farklılıklarıyla klasik liberallerin de asgari bir liberal devlet kuramı oluşturmakta zorlandıklarına dikkat çekmektedir. Bu noktada, genel anlamda *liberalizm*

* Refah devleti ve liberalizm tartışmalarına ilişkin ayrıntılı bilgi ve tartışma için bkz. Songül Sallan Gül, 2006, *Sosyal Devlet Bitti Yaşasın Piyasa! Yeni Liberalizm ve Muhafazakarlık Kısacasında Refah Devleti*, E-babil Yayınları, İstanbul; Ayşe Buğra, 1997, *Devlet ve İşadamları*, İletişim Yayınları, İstanbul; Birgül Ayman Güler, 2005, *Devlette Reform Yazıları*, Paragraf Yayınları, Ankara; John Rawls, 2007, *Siyasal Liberalizm*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

kuramcılarının tamamen araçsal bir devlet anlayışının esiri olduklarına değinen yazar (s. 65), *liberal kuramcıların devletin büyümesini zararlı bir etki, bürokratik bir genişleme olarak düşündüklerini* ileri sürmektedir (s. 65). *Hiçbirinin, bir siyaset biçimi olarak devletle modern toplumlarda bireyin güç kazanması arasındaki yakın bağı fark edemediğini ve bunun analizini yapamadığını* özellikle vurgulayan yazar; *Rawls, Nozick ve Buchanan gibi Amerikalı neoliberallerin asgari devlet konusunu yeniden gündeme getirme çabalarını da liberalizmin bu yetersizliği doğrultusunda anlamak gerektiğini dile getirmektedir* (s. 66). Neoliberallerin, özellikle de Rawls'ın görüşlerinin liberalizmin kendini yenilemesi açısından bir çıkış noktası teşkil ettiğine değinen yazar; bölüm içinde bu görüşleri detaylarıyla tartışmakta ve bu görüşler derinlemesine incelendiğinde refah devletine alternatif olarak sunulan modele başka bir alternatif getirilebileceğine değinmektedir.

"Refah Devleti ve Dayanışma Toplumu" başlıklı üçüncü ve son, ancak aynı zamanda kitabın yazılış amacını yansıtan bölümde yazar, refah devleti/liberalizm ikiliğinden kurtarıcı bir yol haritası çizmektedir. Yazara göre; *refah devleti üzerine yapılan tartışmalar, devletleştirme/özelleştirme alternatifine sıkışmış durumdadır Gelecek de sosyal devletçi senaryo ile liberal senaryo ekseninde düşünülmekte ve kurgulanmaktadır* (s. 91). Ancak her iki senaryonun da eksiklikleri olduğunu vurgulayan ve tartışan Rosanvallon, bu ikilikten kurtulunmadığı sürece refah devletinin karşılaştığı/karşılaşılabileceği sorunlara da çözüm bulunamayacağına işaret etmektedir. Ayrıca her iki yaklaşımın da geleceğe ilişkin öngörüler barındırmadığına, kendi açlarından ileri sürdükleri hipotezlerin daha çok geçmişten getirilen deneyimlere dayandığına, yeni gereksinimlerin ve değişimlerin olabileceğinin göz ardı edildiğine değinmektedir. Bu noktada da neredeyse sabitleşmiş devletleştirme/özelleştirme alternatifinden kurtulmanın yolu olarak; devlet-toplum ilişki ve sınırlarının yeniden biçimlendirilmesi gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Bunun gerçekleştirilebilmesi için; bürokrasinin sorumluluğunun azaltılmasını, kamu hizmetlerinin yeniden düzenlenerek kullanıcılarına yakın hale getirilmesini ve örgüt-dernek vb. sivil toplum örgütleriyle kamu görevlerinin sorumluluğunun paylaşılmasını önermektedir.

Yazarın bu önerilerine temel teşkil eden olgu olarak ise karşımıza toplumsal (kollektif) dayanışma çıkmaktadır. Bu tarz bir dayanışma topluma tekrar benimsetilebilirse, geleceğe yönelik oldukça önemli bir adım atılabilmiş olacaktır. Yazar bu tür bir dayanışma ilişkisi için toplumsal olanın devlete ait olanın yerine geçmesini önermektedir. Bireylerin herhangi bir kurum tarafından verilen bir kamu hizmetini kendileri karşılamak üzere bir araya gelmeleri durumunda, devletin; özünde bir kamusal hizmet olduğundan vergilendirme vb. uygulamalarda kolaylık sağlaması ve kollektif oto-hizmetlerin/yerel inisiyatiflerin yaygınlaşmasında yardımcı olması gerektiğine değinmektedir. Refah devleti; önceden de var olan bu tarz bir dayanışmayı ve onu oluşturan mekanizmaları soyutlaştırdığı ve kendisi de toplumsal olmaktan ağırlaşan bürokrasi yüzünden uzaklaştığı için krizle yüzleşmek durumunda kalmıştır. Bundan kurtulmanın yolu da toplumu kendine yaklaştırmaktan geçmektedir. Toplumsal dokuyu sıkılaştırmak ve bireylerin dayanışma ağlarının içine katılımlarını sağlamak gerekmektedir. Özelleştirme/devletleştirme ikileminden çıkmak ve toplumsal dayanışmayı yeniden canlandırmak konusunda en önemli işlevin, refah devletinin kendisi tarafından merkezi bir konumda yer alarak yerine getirilebileceğinin göz

ardı edilmemesi gerektiğine vurgu yapan yazar, bu nedenle öncelikle refah devletinin kendisinin yeniden biçimlendirilmesinin ne kadar önemli olduğuna işaret etmektedir.

Demokratik sanayi toplumları, ekonomik olanla toplumsal olanı bir potada eriten Keynesçi uzlaşma sayesinde, 1980'lere kadar olan süreçte refah devletinin gelişmesine olanak sağlayan özellikler taşımaktaydılar. Ancak 1980'lerden sonra ekonomik düzenlemenin koşullarıyla toplumsal düzenlemenin koşulları örtüşmemeye başlamıştır. Sosyal devletçiliğin ve merkezi yönetim biçiminin eleştirilmeye başlanması, toplumsal değişimin hızlanması ve sınıf terimlerini bünyesinde barındıran iki kutuplu toplumsal yapının sınıf çatışmasının ötesinde yeni çatışma alanlarını barındırmasına rağmen, refah devleti anlayışında bir gelişme/değişme söz konusu olmamıştır. Koşullar değişirken refah devleti kendini yenileyememiş ve neo-liberallerin eleştiri taarruzuna maruz kalmıştır. Bu noktada yazar; kendi alternatifini net bir biçimde dile getirmektedir. Bu alternatif; "Keynesçi modeli korumaya yönelik nostaljik yaklaşımla neo-liberalizm arasında değil, pratik açıdan katı bir sözde liberal modelle sosyal demokrasi sonrası model olarak adlandırıldığı model" arasındadır. Sosyal demokrasi sonrası alan Keynesçi modelin küçültülmesine ve özyönetimci ve toplum içi düzenleme biçimleriyle birleştirilmesine dayanmaktadır. Böylelikle sosyal demokrasi sonrası bir toplumsal uzlaşma tanımlamak mümkün olacaktır. Yazar; bu uzlaşmayı üçlü bir uzlaşmanın iç içe geçmesi olarak tanımlamaktadır: "a) *Patronlarla varılacak sosyo-ekonomik uzlaşma (örneğin çalışma saatlerinin azaltılması veya değiştirilmesi), b) Devletle varılacak sosyo-politik uzlaşma (örneğin sivil özgürlüklerin genişletilmesi veya yerel girişimlerin desteklenmesi), c) Toplumun kendi kendisiyle varacağı uzlaşma (kolektif dayanışmanın canlandırılması ve topluma benimsetilmesi)*" (s. 114-115) Yazar; bu üçlü uzlaşmanın iç içe geçmesiyle oluşabilecek uzlaşmanın Fransız toplumunun yaşadığı/yaşayabileceği sorunlara çözüm olabileceği öngörüsüyle bu bölümü ve genel olarak kitabı sonlandırmaktadır.

Bu çalışmada amaç kitaba ilişkin genel geçer bir çerçeveye çizmek olduğundan ayrıntılara çok girilmemiştir. Ancak Rosanvallon'un çalışmasının refah devleti ve liberal teorilere ilişkin önemli bir başucu kitabı olduğunu söylemek mümkündür. Kitabı önemli kılan nokta; yazarın ortaya koyduğu alternatif modelden çok, refah devleti ve liberalizmin olumlu ve olumsuz tüm yanlarını oldukça kısa ve net bir biçimde ortaya koyuyor olmasından kaynaklanmaktadır. Genel olarak tüm kitap özellikle de üçüncü bölüm her ne kadar akla Anthony Giddens'ı getirirse de, yazılış tarihi açısından bakıldığında bünyesinde çok önemli öngörülerini de barındırdığını söylemek mümkündür. Giddens'in çalışmaları ile bu çalışmanın en önemli ortak noktası; her ikisinin de sosyal demokrasinin yeniden canlanmasını amaçlıyor olmasıdır. Aralarındaki en önemli fark ise; Giddens'in süreci yaşarken alternatif ortaya koyarken, Rosanvallon'un daha çok geleceğe ilişkin olası sorunlara yönelik alternatif bir model arayışında olmasında yatmaktadır.

Yazarın üçüncü bölümün sonunda üzerinde önemle durduğu toplumsal uzlaşmanın gerekliliği de, son birkaç yıldır Fransa'da yaşanan toplumsal çatışmalarla bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Aktörler arası ilişkilerin kolektif dayanışma çerçevesinde yeniden yapılandırılması gerektiğini ifade eden yazarın düşünceleri, Fransa'da yaşayan göçmenlerin sıkıntılarını ve bundan kaynaklı ortaya çıkan gerilimler dikkate alındığında, muhtemelen uzlaşma üzerinde daha yoğun bir biçimde durulmasının gereği daha net olarak ortaya çıkmaktadır.

Refah devleti ve onun uygulamaları sadece Fransa'da değil, neredeyse tüm Batı Avrupa ülkeleri ve ABD'de yoğun eleştirilere uğramıştır ve halen bu konudaki tartışmalar devam etmektedir. II. Dünya Savaşı ile 1970'lerin başında yaşanan Petrol Krizi arasında geçen süreçte, özellikle Almanya ve Fransa gibi yoğun göç almış ülkelerde refah devleti politikaları çok fazla eleştiriye maruz kalmıştır. Buna etken olan şey ise, kendi nüfuslarının göçle gelenler nedeniyle konut, iş vb. sıkıntılar yaşamaya başlamış olmalarının yanı sıra, refah devleti uygulamalarından göçmenlerin fazlasıyla yararlanıyor olmasıdır. Bu açıdan bakıldığında yükselen liberal dalganın da etkisiyle, bu ülkelerde refah devleti uygulamalarının yük olarak görülmesi ve kesintiye uğraması, geri alınan haklar ya da üretilen yeni politikaların refah devletinin tüm olanaklarından yararlanan kesimin zarar görmesi toplumsal gerilimi körüklemektedir. Bu açıdan Rosanvallon'un kitabı günümüz koşullarında değerlendirilerek belki de genişletilerek yeniden kaleme alınmalı ve ortaya koyduğu toplumsal uzlaşının sağlanmasına uğraşılmalıdır. Küreselleşmenin ve neo-liberal dalganın etkisiyle mevcut dinamiklerinde önemli değişimler, gerilimler ve sorunlarla karşı karşıya kalan tüm toplumların ihtiyacı olan toplumsal uzlaşmaya ilişkin örnek model ve bu modeli oluşturma yolu bu kitapta yer almaktadır.

Cem ERGUN

Araş. Gör.

*Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü
E-mail: tusawi@hotmail.com*

Jacques Attali, *Geleceğin Kısa Tarihi**, İmge Kitabevi, Ankara, 2007, 329s.

"Evrensel bir ders: Bir süper güç bir rakibin saldırısına uğradığı zaman, kazanan çoğu zaman bir üçüncü güçtür. Başka bir ders daha: Yenen çoğu zaman yenilenin kültürünü benimser. Nihayet bir ders daha: Belli başlı varsılıklar hala doğuda kalsa da, yeryüzündeki iktidar batıya doğru yer değiştirmeye devam etmektedir..."

1943 Cezayir doğumlu Jacques Attali, mühendislik eğitimi aldıktan sonra çeşitli üniversitelerde öğretim üyeliği yaptı. 1981–1991 yılları arasında Fransa Cumhurbaşkanı özel danışmanlığında bulundu. Avrupa Yeniden Kalkınma Bankası'nın ilk kurucu başkanı olarak çalıştı. 1980'de Açlıkla Mücadele Eylemini kurdu ve 1984'de yeni teknolojiler geliştirme girişimi bağlamında EUREKA programını başlattı. Bu girişim MP3'ün de yaratıldığı bir dizi teknoloji çıktısıyla sonuçlandı. Attali halen Express'de köşe yazarlığına devam etmektedir. 6 milyonu aşan bir tirajla yirmiden çok dile çevrilen, deneme, biyografi, roman, çocuk kitabı ve tiyatro oyunu türünde kırk kitabı bulunmaktadır.

Geleceği öngörmeye çalışmak... sağmadır; çünkü bu konudaki her türlü düşünüm, genellikle şimdiki zaman üzerinde bir takım gezinmelerden ibarettir. Şimdiki zamanda geçmiş ve geleceğin ortasında durmak, yani bir ayağını geçmişe bir ayağını ise geleceğe doğru uzatmaya çalışmak istenci ilk bakışta her ne kadar metaforik görünse de, toplumsal bilimlerin çoğu için açıktan ya da gizliden istenen bir durum olarak değerlendirilebilir.

* Kitabın özgün adı *Une brève histoire de l'avenir*, yayım yılı 2006.

Ancak burada, her ne kadar kurmaca olsa da, geçmişin tarih söylemi altında oluşturulması, bildiğimiz düşünme biçimlerimiz ışığında daha güvenilir gelirken, geçmiş klasik tarih bakışıyla tahmin etmeye çalışmak oldukça tehlikeli ve bir o kadar da anlaşılmasız gelebilir. Geleceğin nasıl şekilleneceğinin tahminini yapmak saçmadır diye başlıyor Attali kitabın önsözüne. Peki Attali'yi şimdiki zaman üzerinden geleceğe doğru düşünmeye iten nedir? Bu sorunun net bir cevabını vermek zor da olsa, günümüz olgularının yansız bir açıklamasından öte tarihsel olarak tanımlanan üç iktidar biçiminin nasıl örgütlendiği, nasıl örgütlenmeye devam ettiği ve nasıl örgütleneceği sorularına cevap araması, geleceğinin formasyonu üzerinde entelektüel bir girişimin yolunu açmaktadır.

Attali'ye göre, en eski zamanlardan beri her insan topluluğu bir varsılığın, bir dilin, bir toprağın, bir felsefenin, bir şefin etrafında örgütlendi. Üç iktidar her zaman birlikte yaşadılar: Duaların vaktini, tarımsal yaşamın ritmini ve gelecekteki hayata erişme vaatlerini belirleyen dini iktidar; avlanmayı, savunmayı ve fethi düzenleyen askeri iktidar; emeğin meyvelerini üreten, girdilerini karşılayan ve pazarlayan tecimsel iktidar. Bu üç egemen iktidarın 'dini, askeri ve tecimsel' her biri, sırasıyla varsılıkların denetimini elinde tuttu. Bu durumda insanlığın tarihi üç büyük siyasi düzenin ardışıklığı olarak anlatılabilir: Yetkenin esas itibarıyla dini olduğu ayinsel düzen; iktidarın öncelikle askeri olduğu emperyal düzen; ve ekonomiyi denetim altında tutan grubun egemen olduğu tecimsel düzen. Birincisinin ölküsü teolojiktir; ikincisinininki toprağa yöneliktir; üçüncüsününki ise bireycidir. Attali'ye göre bu çıkarım ve tarihin bölümlenmesi, Antikçağ'dan beri bu düzenlerin nasıl doğup nasıl inişe geçtiklerinin analizi sonucunda ulaşılabilecek tarihin yasalarıyla geleceğin analizini yapma olanağına sahip olabiliriz.

Attali kitabında kapitalizmin kısa tarihini sunmak için odak mekanların izini sürmektedir. Buna göre tecimsel düzen dokuz ardışık biçim geçirmiştir. Bunlar kent odak'ın adıyla (Brugge, Venedik, Anvers, Cenova, Amsterdam, Londra, Boston, New York, Los Angeles), bazen giderek kitlesel tüketim mallarına dönüşen hizmetle, (gıdalar, giysiler, kitaplar, finans, taşıma araçları, ev aletleri, iletişim ve eğlence araçları), bazen malların dağıtım alanını genişletmeye yarayan teknolojilerle (dümen dolabı, karavela tipi tekne, matbaa, muhasebe, kadirga, buhar makinesi, patlamalı motor, elektrik motoru, mikroçip) bazen de egemen paranın adıyla (groschen, duka altını, gulden, genovino, florin, sterlin, dolar) anılırlar. Son yedi yüzyılın ekonomik, teknik, siyasi ve askeri tarihinin özü, güçlü ülkeler tarafından "odak" haline gelmek, öyle kalmak, "çevre"den kurtulmak, ya da tecimsel düzenden çıkmak için geliştirilen stratejilerle açıklanabilir. Bu tarih, "geçmişin yasalarını açıklamaktan çok geleceğinkini göstermektedir" yarısını destekleyecek tarihsel gelişim, okuyucuyu bir sonraki odağın kurulacağı mekana ve paylaşım ilişkilerinin aktörlerine doğru götürmektedir.

Attali 1200'li yıllarda Brugge'da başlayan tecimsel düzenin öncüllerinin izini sırasıyla, doğunun fethinde Venedik'in (1350-1500) rolü, Matbaanın zamanında Anvers'i (1500-1560), 1560-1620'li yıllarda Cenova ve vurgun sanatını, Amsterdam'da (1620-1788) filinta tekne sanatında, Londra'da (1788-1890) buharın gücünde, Boston'da (1890-1929) makinelerin istilasında, 1929-1980'de New York ve Elektriğin zaferinde ve nihayet geleceğin nasıl kurulacağını ipuçlarını taşıyan Los Angeles (1980-???) ve Kaliforniya göçerkonarlığında takip etmeye çalışmaktadır.

Geniş bir tarihsel perspektif ve iyi bir özek, çoğu zaman geleceğin anahtarının bulunduğu hissi ortaya çıkarır. Bu nedenle yüzölçümü kadar yapılan geçmişin iyi bir özeti, Attali'yi geçmiş konusunda belirsiz *a priori* ve geleceğin tarihini kurmaya cesaretlendirir. Ancak yine de geleceğin tarihinin birçok parametrenin etkileyebileceğini belirtmeden de geçemez. Ancak uzun tarihin temelde birkaç basit kurala boyun eğdiğini söyleyerek, bu kurallar demokrasi ile piyasanın karşılıklı iniş ve çıkış hikayelerinde karşılık bulur. Buna göre demokrasi ile piyasanın ortaya çıkmasından beri, gelişme, tek bir yönde ilerlemektedir: Yüzyıldan yüzyıla, siyasi özgürlüğü genelleştirmekte ve arzuları tecimsel ifadelerin macerasına sokmaktadır. Yüzyıldan yüzyıla, köylüler kentlere yönelmektedir. Yüzyıldan yüzyıla piyasa demokrasilerinin tamamı, geçici bir odak etrafında, giderek daha genişleyen ve bütünleşen bir pazar halinde toplanmaktadır.

Attali kitabın üçüncü bölümünde Amerikan imparatorluğunun sonunu hazırlayan gelişmeleri; zamanın metalaştırılması, göçer konar heryerdelik, dünyanın yaşlanması, yarınki kentlerin durumu, aşılmalı kıtlıklar ve enerji sorununun yeni kaynakların keşfiyle çözülmeye çalışılması, teknolojik tıknafeslilik kavramalarıyla açıklamaktadır. Zamanın metalaşması; çalışmanın, tüketmenin, taşımının, eğlencenin formasyonunun birbirlerinden ayıramaz hale gelmesiyle ilişkilidir. Ayrıca çalışanların çoğunluğunun yaşadıkları yeri, işlerini ve işverenlerini değiştirmeleriyle tanımlanmaktadır. Bu nedenle göçer konarlığın heryerdeliğine vurgu yapmaktadır. Dünyanın yaşlanması geleceğin önemli gerçeklerinden birisi olacaktır. 2025'te ABD'de 85 yaşın üzerinde 1 milyondan fazla insan yaşayacak, 65 yaşın üzerinde olanların oranı 1900'deki yüzde 4'ten yüzde 33'e çıkacaktır. Bazı ülkelerde yaşlanma öylesine ileri gidecektir ki nüfus inişe geçecektir. 2025'te Japonya'nın nüfusu 20 milyon, Rusya'nınki 15 milyon, Almanya'nınki de 10 milyon azalmış olacaktır. Bugünden 2030'a kadar Avrupa'daki faal nüfus 30 milyon eksilecektir. Böylesi bir evrim ABD'nin hiç şüphesiz başka ülkelere kıyasla karşı koymaya ya da kabul etmeye daha hazırlıklı olacağı, muazzam halk hareketlerini içerecektir. Özellikle de kentlerde olağanüstü bir büyümeyi dayatacaktır.

Sonuç olarak, yirmi beş yıl içerisinde yaklaşık 50 milyon kişi, her yıl ülkesini terk edecektir. Yaklaşık 1 milyar insan, doğdukları ya da ana-babalarının doğduğu ülkeden başka yerlerde yaşayacaklardır. Ortaya çıkacak kitlesel insan hareketleri, göçleri yoğun olarak Güney'de görülür kılacaktır. Çin gibi bir diktatörlük bile, bu hareketleri yavaşlatmayı başaramayacaktır. 1950'de yeryüzünde 1 milyondan fazla insan barındıran 80 kent varken, bunların sayısı 2015'de 550 olacaktır. Bu anlamda Attali, kentsel gelişmelerin bu düz tahminlerdeki kadar devasa boyutlarda olmayacağını düşünmez. Bu bağlamda, orta büyüklükteki kentlere doğru bir çekilmeye tanık olmayı unutmadan, şunu varsayabileceğimizi ifade eder: Büyük kentler, sığınaklara dönüştürülmüş ve paralı muhafızlarla korunan birkaç zengin mahalleyi kuşatan, yoldan, sağlık koşullarından, polisten ve hastanelerden yoksun gelgeç evlerin yan yana gelmesinden başka bir şey olmayacaktır.

Attali'nin geleceğe yönelik kestirimlerinde en önemli sorusu "Dokuzuncu tecimsel biçimin sonu geliyor görüldüğüne göre, onuncu bir tecimsel biçim mümkün müdür?" sorusudur. Kitapta bu sorunun sorulmasının nedeni, ABD'de olduğu gibi başka yerlerde de pek çok insanın, tarihin bundan böyle önce piyasanın, sonra da demokrasinin bütün ülkelerde

yaygınlaşmasından başka bir şey anlatmayacağını öngörmesidir. Tarihin sonu diye adlandırılan da budur. Tarihin sonu söylemleri, demokrasilerin diktatörlüklere karşı savaşımayacağı çünkü bunun değişim için geçerli bir yol olmadığı kabulünden hareketle, değişimin büyüme, enformasyonun şeffaflaşması ve orta sınıflaşmanın yaygınlaşmasıyla gerçekleşeceğini ve halk kitlelerinin kendiliklerinden özgürleşeceklerini savunur.

2035–2050 yılları arasında çok merkezliğinin ve belli belirsiz bir eşgüdümünün sağlanacağını, demokrasizis bir piyasa öngörüsü çerçevesinde kapitalist düşüncenin hiper-imparatorluk etrafında örgütleneceğini ve bunun yıkıcı yaratıcı gücün yeni biçimi olacağını öne sürer. Hiper-impratorluk kamu hizmetlerini, demokrasiyi, sonra da devletleri ve hatta ulusları dağıtacak, birleşik ve davetsiz bir dünya pazarını oluşturarak kendi tüketim nesnelere yani, melezleşmiş bir kültür, geçici bir yaşam tarzı, bireyci tutum davranışların alabildiğince yaygınlaşması ve narsist bir ilişki biçimleri üzerinden kendisini üretecektir. Bu açılım aynı zamanda geleceğin ilk evresinin başlangıcı olacaktır. Gelecekte yaşanacak hiper çatışmaların başlangıcı da bu koşullarda oluşacaktır. Çatışmanın temel nedeni çok merkezli dünyanın, piyasa demokrasisini sürdürme konusunda karşılaşılabilecek problemlerdir.

Geleceğin anahtar kavramlarından biri de denetim kavramıdır. Özellikle gelişen teknolojiler ürünlerin menşei ve insanların hareketleri hakkında her şeyin bilinmesine olanak sağlayacak, bunun da daha ileride askeri uygulamaları oluşacaktır. Her türlü veri, herkesin günlük yaşamı da dahil, depolanacak, uzam işletmelere ve kamu ve özel işletmelere satılacaktır.

Attali'nin kitabında geleceğin heyecan veren ve merak uyandıran tarihini, tarihin ve bilimin verilerine dayanarak ele alması, aslında günümüz olguları üzerinde düşünmüşlüğümüzün zenginleştirilmesini sağlamaktadır. Günümüz olgularının gösterdiği durum; uluslararası ilişkilerin (Tabi hangi ulus formatında olduğu sorunsun yanıtı Attali'nin kitabında saklı) gelişimi, demografik sarsıntıların ve bunların ortaya çıkaracağı dönüşümün, emeğin yeni duruma uyum sağlama ve hala bir pazarlık aracı olma özelliğinin içeriğinin anlamı, piyasanın yeni biçiminin çatışmalara olanak sağlayan doğası, çevre sorunlarını tolare edemeyen bir sistemin yeni yaşam koşullarını sürdürme konusunda ortaya çıkaracağı çatışmalar, dinden kaynaklanan çatışmaların küresel ve yerel ölçekte ortaya çıkaracağı sorunlar ve teknik gelişmelerin ulusları ve ilişkilerini yeni piyasa koşulları içerisinde nasıl dönüştürdüğü ve dönüştüreceği yazar tarafından kitap boyunca ele alınmaktadır.

Karamsar bir gelecek ve bunun tedirgin eden içeriği, kitabın sonlarına doğru, Attali'nin hiper demokrasi dediği olgunun ortaya çıkmasını sağlayacaktır. Ancak hiper demokrasi kavramından söz edilmesi Karl Marx'ın 1875 yılında yazdığı son kitabında Gotha Programı'nın Eleştirisinde 'Bunu yalnızca kendi ruhumu kurtarmak için söylüyorum' (*Dixi et salvavi animam mean*) cümlesiyle sunulmaktadır. Bu ise aslında Marx'ın Alman sosyalistlerine önermiş olduğu siyasi programın, kendi gözünde en ufak bir uygulama şansının olmadığını anlatmak istediğini vurgulamaktadır. Buna rağmen gelecekte hiper demokrasinin öncü kuvveti, insan-aşırı ve ilişkisel işletmeler olacaktır. İnsan-aşırı, yaratıcı sınıf olarak ekonominin sürdürülmesi konusunda ve ortaya çıkacak sorunlarda devletin kurumlarının çözemediği sorunlarda görev alacaktır. Ayrıca sadece kar etmeyi düşünen işletmelerin yerini ilişkisel-işletmeler alacaktır...

Attali'nin kitabı, her kehanetin öncelikle şimdiki zaman üzerinde bir söylem olduğu gerçeği hatırlanacak olursa, geleceğin günümüz olguları üzerinden değerlendirmesini içeren bir deneme olduğu kadar, siyasi, toplumsal, yönetsel, ideolojik, kültürel vb. mesajları da olan bir kitaptır. Günümüzde onca başat şeyin sonunun geldiğini düşündüğümüz bir sırada, yeni bir düşünce penceresinin aralanmasına katkısı olması açısından önemli bir çalışma olduğu kabul edilebilir.

Cevdet Yılmaz

Yard. Doç. Dr.

Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü
E-mail: cevdet@fef.sdu.edu.tr

Sylviane Agacinski, 1998, *Cinsiyetler Siyaseti*, Dost Kitapevi, Ankara, 152s.

"Kadınların temsili" denen sorunun, yani mevcudiyet ve sayı sorununun, yalnızca temsili bir demokrasi çerçevesinde ortaya çıktığını belirleme gerekliliği kesin gibi gözüküyor, çünkü kadınlar varsayımsal olarak yurttaş oldukları doğrudan bir demokraside, egemenliği, toplumdaki sayıları oranında otomatik olarak paylaşacaklardı. Ama işte bu nedenle, temsili bir düzende, kadınların siyasal konumları sorgulanmayı hak ediyor, çünkü nedense, yurttaş olmalarına rağmen, gizemli bir biçimde ulusal temsil içinde yoklar (Agacinski, 1998: 145-146)."

Sylviane Agacinski'nin, 1998 yılında yazdığı ve aynı yıl İsmail Yerguz tarafından Fransızcadan çevrilen "Cinsiyetler Siyaseti" adlı kitabı, Dost Kitapevi tarafından yayınlanmıştır. Siyasette kadın temsili ve kavramsallaştırması üzerine önemli bir eser olan bu kitap, üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm toplumsal cinsiyet kavramıyla ilgili tartışmalara ayrılmıştır. Toplumsal yaşamda cinsiyet ayrımının oluşmasında cinsiyetin fiziksel ve anatomik ayrımlarının bir ifadesi olan biyolojik cinsiyet ile toplumsal ve kültürel belirlenime işaret eden toplumsal cinsiyet kavramlarının farklılaşmasına dikkat çekilmektedir. İkinci bölümde soy zincirleri kavramı doğurganlıkla eşdeğer görülerek, cinsiyet ayrımı ve dolayısıyla kimlik sorunları, üremedeki rol ayrımına bağlanarak açıklanmaktadır. Bu bölümde cinsiyetin belirleyicisinin davranışsal boyutta "etkenlik ve edilgenlik" olguları bağlamında ele alınmakta ve her iki cinsiyetten beklenen davranış kalıpları açıklanmaktadır. Yazar, biyolojik olarak kadının doğurganlığının toplumsal olarak kadına; "edilgen" davranış, kalıp ve tutumları öngördüğünü, erkeklere ise; biyolojik yeniden üretimde tohumlama işlevinden dolayı "etken" ve "belirleyici" amaçsal rol ve tutumları yüklediğini ifade eder. Ancak bu belirlenimin siyasete de aynı biçimde yansıdığını, siyasetler cinsiyetinin de bu doğrultuda kabul gördüğünü anlatır. Üçüncü bölümde ise, toplumsal cinsiyet eşitliği liberal siyaset kuramının özel-kamusal alan ayrımı ekseninde ele alınır. Ev ve iş yaşamının uyumlulaştırılması süreci, kadının kamusal alanda eşit haklara sahip olması gerekliliği ve siyasal katılım tam denklik kavramıyla tartışılır.

Bu çalışma cinsiyet farklılığının biyolojik ve toplumsal nedenlerini sorgulaması, erkek merkezci ya da eril siyaset olarak da tanımlanan bakış açısının gelişmesinde belirleyici olan toplumsal ve kültürel nedenleri ortaya koyması bakımından önemli bir çalışmadır. Ayrıca

Ülkemizde son aylarda siyasetin gündeminde geniş yer işgal eden eşit temsil ve demokraside kadınların yerinin ve temsilinin ne olması gerektiği yönündeki tartışmalara ışık tutacak niteliktedir. Yine kitap, siyasette cinsiyet eşitliği politikalarının kadınların kamusal alana daha fazla katılımlarının sağlanmasında ve siyasetin alanının demokratikleştirilmesinde* etkili olduğu görüşünü farklı yönleriyle tartışmaya açmaktadır. Toplumsal cinsiyetin siyasetteki yeri ve eril siyasetin cinsiyetçi belirleyenlerini, ikiliği yaratan nedenleri, eşitlik olgusunu ve siyasal katılımı tam denklik ilkesinin gerçekleştirilmesi gerekliliğine vurgu yapar. Kadının konumunu eleştirel bir bakış açısıyla ortaya koyması açısından, sosyoloji, siyaset bilimi ve kadın çalışmaları alanlarında çalışanlara ve araştırmacılara yararlı bir kaynak niteliğindedir.

Agancinski, bu çalışmasında kadının özgürleşmesini ve ikililiği yaratan nedenleri sorgularken, Simone De Beauvoir'ın *Deuxieme Sexe* adlı eserini eleştirerek işe başlar. Bu eser, özellikle cinsiyet ayrımının klasik tanımına hiçbir eleştiri getirmeden, kadınların farklılığını yaratan ve özgür birey olmalarını sağlayacak olan olgunun, erkek değerlerini ön plana çıkarma ve erkek modellerinin benimsemeye olduğu iddia eder. Simone De Beauvoir'ın aşkınlık-içkinlik, özgürlük-doğa, özne-nesne, etken-edilgen türünden varoluşçu karşıtlıkları benimsemeyip, kadın erkek arasındaki farklılığı varoluşçu bir felsefeyle açıkladığını belirtir. Ancak, yazar bu hiyerarşik kavramsal çiftlerin eleştirel bir biçimde sorgulaması gerektiğini, kadın-erkek arasındaki eşitliğinin sağlanması, özgür bireyin yaratılmasında farklılıkların temel alınması tartışmaları ışığında kadının siyasal yaşamda etkin özne konuma gelememesinin nedenlerini sorgulamaya açar. Aynı zamanda Aristotelesçi ve Freudçu cinsiyet ayrımı kuramıyla da cinsiyetler siyasetini açıklamaya çalışan Agancinski, insan türünün öteki türler gibi ikiye ayrıldığını, kadın olmayan her bireyin erkek olduğunu, erkek olmayan her bireyin de kadın olduğunu belirtir. Ona göre, cinsiyet ayrımında temel kabul hiyerarşik anlamda erkeğin dışıdan üstün görüldüğüdür. Erkek/kadın ayrımı, yer ve konumla ilgili olmaya başlar başlamaz da bir ölçüde toplumsal olarak oluşturulmuştur. Bir başka ifadeyle ikililiği yaratan kültürel yapılarıdır. Agancinski, cinsiyet ayrımının silinmesine, erkeklerin ve kadınların yaşam biçimlerinin tek bir biçime indirgenmesine karşı çıkar. Yine erkeklerin ve kadınların koşullarının mutlaka eşitlenmesi gerektiği düşüncesini de eleştirir. Ona göre, önemli olan farklılıktır. Ancak bu farklılık içindedir ki cinsiyet ve cinsin göstergeleri, taşıdıkları belli özellikleriyle oluşabilmektedir (Agancinski, 1998: 27-28).

Agancinski'ye göre kadınların özel alandan kamusal alana çıkmalarında etkili olacak yöntem sorumlulukların aile içerisinde paylaşılmasıdır, ancak bu mümkün olmamıştır. İşlerin ve sorumlulukların paylaşılmamasını yazar, feminizmin bir başarısızlığı olarak değerlendirmektedir. Bunun nedeni ise, erkek direnci ve her şeyin zihniyet değişikliğinden, iyi niyetten beklenip hukuktan hiçbir şey beklenmemiş olmasıdır. Gerçekte ailede ev işlerinin bedava yapılması, bunların modern ekonomik sistemden dışlanması, gizli bir sömürüdür. Özel ve kamusal alanın birbirine yabancı kalması bu durumu daha da arttırmıştır.

* Bu konuda ayrıntılı bilgi için bakınız: Davis, N. Z., 2005, "Siyasette Kadınlar", içinde *Kadınların Tarihi*, cilt III, çev: Fethi, A., Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Agancinski'nin temel vurgusu ise, eşitlik ve siyasal katılım üzerinedir. Özellikle yazar, eşitlik anlayışının siyasal niteliğinin altının çizilmesi gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Kadınların ve erkeklerin eşit olduğunu söylemek onların tıpa tıp benzer oldukları anlamına gelmediğini belirten yazar, eşitliğin özdeşlikten farklı bir anlam ifade ettiğini belirtir. Kadınların eşit yurttaşlık haklarını elde etmelerinin de siyasal katılımda tek başına yeterli olmadığı, bunun için özel önlemlerin alınmasının önemini belirten yazar, fırsat eşitliği ve pozitif ayrımcılık ilkelerinin siyasetin gündemine getirilmesi ve özel politikalar olarak uygulanmasını savunur.

Günümüzde de kadınlar için eşit yurttaşlık hakkının ve siyasal katılımda eşitlik anlayışının hukuksal temelleri olsa da uygulamada kadınlar halen siyasetin alanında yeterli oranda temsil edilememektedirler. Eril siyasal kültürün egemen olması ve erkek örüntüleriyle örülmüş siyasette kadınlara, aile odaklı bakılması siyasetin alanında kadınların düşük temsilinin devam ettiğini göstermektedir. Yazar, kadının temsil sorunu da bu noktada tartışmaya açmaktadır. Çünkü kadınlar yurttaş olmalarına rağmen, gizemli bir şekilde ulusal temsil içinde yer alamamaktadırlar. İş dünyasında da siyaset dünyasında olduğu gibi, eşitliğin her zaman sağlanamamış olduğu, hatta bu alanda eşit işe eşit ücret* garantisinin vermediği bilinmektedir. Hak eşitliği aynı yasayı körü körüne uygulama adaletsizliğe götürme tehlikesi taşır.

Adaletin sağlanabilmesi için somut gerçekliğe uygun kurallar konmalı ve fırsat eşitliği sağlanmalıdır. Pozitif ayrımcılık gibi, kota** uygulaması da basit eşitliğin ortadan kaldıramadığı bir adaletsizliği düzeltmeye yönelik bir hakkaniyet ölçüsüdür. Bu uygulama ilkesel olarak yeni bir dışlama getirmeyi değil, bir dışlamayı düzeltmeyi hedef almaktadır (Agancinski, 1998: 131). Kota uygulamasının tekelere karşı mücadele söz konusu olduğunda hakkaniyete uygun olduğu görülmektedir.

Kota stratejisi tam denklik düşüncesinden biraz farklıdır. Tam denklik siyasette yeni bir demokrasi tanımına çağrı yapan, iktidarın erkekler ve kadınlar arasında paylaşılması gerektiğini söyleyen bir anlamdır. Tam denklik fikri ilk kez Fransız feministlerinden Hubertine Auclert tarafından ortaya atılmıştır (Agancinski, 1998: 137). Burada temel amaç Cumhuriyetçi ve demokrat yönetimde erkek tekeline son vermek, seçme ve seçilme hakkı tanıyarak kadınların yurttaşlık hakları dışında tutulmalarını sona erdirmek değildir. Burada yepyeni bir düşünce ortaya atılmıştır, bu da siyasal iktidarın erkekler ve kadınlar arasında bölüşülmesi düşüncesidir. Bugün bu görüş yönetim mekanizmalarında erkekler ve kadınlar arasında bir denge olması gerektiği biçiminde belirlemektedir. Ancak bu konuda hak eşitliği ile olguların gerçekliği karşılaştırılarak yanılığa düşülmektedir. Eşitlik, yalnızca hakların kadınlar ve erkekler için aynı olmasını içerir. Erkeklerin ve kadınların yasa önünde bu

* Bu konuda ayrıntılı bilgi için bakınız: Scott, J. W., 2005, "Kadın İşçi", içinde *Kadınların Tarihi*, cilt IV, çev. Fethi, A., Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul; ve Craft, M. W., 2007, *Kadın Haklarının Gerçeklenen Dirilmesi*, çev. Hakyemez, D., Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

** Bu konuda ayrıntılı bilgi için bakınız: Kalaycıoğlu, E., Toprak & B., 2004, *İş Yaşamı, Üst Yönetim ve Siyasette Kadın*, TESEV Yayınları, İstanbul; Wedel, H., 2001, *Siyaset ve Cinsiyet*, Metis Yayınları, İstanbul; ve Sancar Üşür, S., 1998, "Siyasal Alanda Cinsiyetçilik ve Kadınların Söylemsel Kuşatılmışlığı", içinde *20. Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek*, TODAİE Yayınları, No:285, Ankara.

eşitliği "seçmen ve seçilmişler eşit sayıda kadın ve erkekte oluşmalıdır, yani erkekler ile kadınlar arasında niceliksel bir eşitlik olmalıdır" anlamına gelmemiştir. "*Tam denlikle ifade edilen, erkeklere ve kadınlara eşit siyasal temsil düşüncesidir.*" Ancak siyasetin erilliği ve Cumhuriyetin erkek bir siyasal toplulukla özdeşleştirilmesi tam denklik anlayışına tehdit oluşturmaktadır (Agancinski, 1998: 138).

Sonuç olarak Yazar, cinsiyetler siyaseti ile vurgulamak istediği temel düşünce iki cins içinde erkek/kadın ilişkilerinin oynandığı sahnenin belli bir ölçüde kapalı olduğu bilincini ortaya koymaktır. Kadınların siyasete eşit katılımlarının önemine vurgu yapan Agancinski, kadınların siyasete katılımlarında ve eşit temsilde fırsat eşitliğinin sağlanması için pozitif ayrımcılık ve kota uygulamalarının önemini vurgulamaktadır. Agancinski'nin bu çalışması hem literatür taraması hem de kadının ekonomik ve siyasal katılımında ayrımcılığa varan süreçleri eleştirel bir dille sorgulaması ve siyasette kadın katılımını artırıcı bir model sunması açısından oldukça önemli bir çalışmadır. Özellikle kadın çalışmaları alanlarında çalışan araştırmacılar için tavsiye edilebilecek olan bu çalışmanın yeni baskılarının da yapılması yerinde olacaktır.

Ayşe Alican

Araş. Gör.

*Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü
E-mail: aysealican@hotmail.com*

Joma Nazpary, 2003, *Sovyet Sonrası Karmaşa, Kazakistan'da Şiddet ve Mülksüzleşme*, çev. Selda Somuncuoğlu, 1. baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 309s.

İletişim Yayınlarından çıkan *Sovyet Sonrası Karmaşa* adlı kitap, antropolog olarak üniversitede ders veren Nazpary'nin Komünist sistem sonrası Kazak toplumuna ait gözlemlerinden ve saptamalarından oluşmuştur. Nazpary şimdi University of London'da görev yapmaktadır. Kitabın orijinal adı, "*Post Soviet Chaos, Violence and Dispossession in Kazakhstan*"dır. Çalışmanın ana amacı ise Almatı ve Kazakistan'da Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra yaşanan karmaşayı yoksulların (mülksüzlerin) gözünden betimleyip çözümlenektir.

Kazakistan hakkında kitapta kısaca şunlara yer verilmektedir. Kazakistan, Sovyet sonrası Cumhuriyetler içinde Rusya Federasyonundan sonra gelen ikinci büyük ülke. Orta Asya'da 2.724.900 km² yüz ölçümüne sahip... En büyükleri Kazak, Rus, Ukraynalı, Alman, Uygur, ve Koreliler olmak üzere 100'den fazla grup, 16,5 milyonluk nüfusu oluşturuyor.

Kazakistan'da 1926'da 3.713.000 olan nüfus, 1959 yılında 1 milyon azalmıştır. 2004 verilerine göre ülkenin nüfusu 14,951,000'dir. 1989'da 16,464,000 olan nüfus, 1999'da 14,953,000'a düştü. Ancak 2000-2001 döneminde de nüfustaki düşme devam etmesine karşın, 2003-2003 döneminde azalış trendi durarak, yüzde 0.7 oranında artışla 14,951,000'a ulaştı. 2005 itibarıyla nüfusun 15.1 milyon olduğu tahmin edilmektedir. Etnik grupların dağılımı şöyledir: Kazaklar yüzde 59.2; Ruslar yüzde 25.6; Ukraynalılar yüzde

2.9; Alman yüzde 1.4; Özbekler yüzde 2.9; Tatarlar yüzde 1.5; ve Uygurlar yüzde 1.5 (www.wikipedia.org).

Kazakistan'ın ilk sahipleri, köklerini eski çağların Türk kabilelerine dayandıran Kazaklar, ilk kez 15. yüzyılda Kazak Hanedanlığının kurulmasıyla ortaya çıkmışlar. Hanedanlık 16. ve 17. yüzyıllarda genişlemiş ve 18. yüzyılda üç kabileye (*cüz*) bölünmüştür. Kazak toplumunun en küçük birimi, kan bağları olan bir grup göçer ailenin oluşturduğu *au*'dur. Yani bir tür göçebe kabiledir. Göçerlerin yaşam tarzları Rus İmparatorluğu'nun 18. yüzyıl ortalarından itibaren doğuya doğru yayılmaya başlamasıyla değişim sürecine girmiş, o tarihten sonra Kazak ekonomisi içinde tarım önemli bir yer tutmaya başlamıştır. Bu gelişmelerle birlikte kırsal ve kentli Kazak nüfus artmıştır. Modern okulların açılması, yazı dilinin gelişmesi, kitapların ve bir Kazak gazetesinin yayınlanmaya başlaması, okuryazarlığın artması, modern Kazak aydınların yetişmesi ve ulusal bilincin doğması değişimin öteki göstergeleri olmuştur. Bölgeye yerleştirilen diğer gruplar toplumsal değişimin başka boyutlarını oluşturmuşlardır. Kazaklar sömürgeci güçlere karşı, 1837–1846 yılları arasında Kenisary isyanını ve 1916 yılındaki ayaklanma biçimleriyle direnmişlerdir. Rusya'da Çarlığın devrilmesinden sonra (1917–1922) Alaş Orda hükümetini kurmuşlardır. Ardından Bolşevikler bunu Sovyet Hükümetine katmışlardır.

Kazakistan 1953'de Stalin ölünceye kadar acılı olaylara sahne olmuştur. Stalin döneminde yaşananlar Kazakistan demografyasında bir milyonluk nüfus azalması olarak tarihe geçmiştir. Azalan bu bir milyon insanın ya yok edilmiş ya da sürgünde olduğunu tahmin etmek zor olmasa gerekir. Bu yıllardan sonra devre dışı bırakılan seçkin Kazakların Cumhuriyet üzerindeki etkileriyle en önemli projeleri Kruşçev'in uygulamaya koyduğu "Bakir Topraklar Projesi" olmuştur. Bu proje ile 1955–1963 yılları arasında uçsuz bucaksız Kazak toprakları tarıma açılmış ve toplumda önemli ekolojik ve demografik değişimler meydana gelmiştir. 1986'ya kadar olan dönemde ise Kazak toplumu hızlı bir kentleşme dönemine girmiş, bürokrasinin ve yüksek öğretim kurumlarının yaygınlaştığı bir dönem başlamıştır.

Glasnost ve perestroikanın başlamasıyla birlikte Kazakistan'da demografik, siyasi, ideolojik, ekonomik ve kültürel dönüşüm ve değişim dönemi başlamıştır. 1991 yılında bağımsız bir Cumhuriyet olarak kurulan Kazakistan'da, Ural Nehri ülkenin batısını geri kalan kısımlarından ayırır. Ural Nehri'nin batısında kalan kısım Avrupa kıtasında sayılır.

Nazpary, Sovyet sonrası karmaşayı sekiz bölümde anlatmaktadır. Birinci bölümde kitabın yazılma amacını anlattıktan sonra, Kazakistan için karmaşa kavramını irdelemeye başlar. Karmaşa Kaos'tan farklı olarak Rusça'da "Bardak" kavramıyla tanımlanmakta ve kaostan farklı olduğu anlaşılmaktadır. Kargaşa içindeki yönetim tarzından ve mülksüzleşen yoksullardan ve onların deneyimlerindeki alıntılardan örnekler sunarken, kutuplaşmaların boyutlarını gözler önüne sermektedir. Serbest piyasa ekonomisinin yarattığı mafya ve yeni zenginlerin kurallar ve yasalar dışında hareketlerinin yarattığı tedirginlik ve sorunların varlığına dikkat çekmektedir. Karmaşa Kazakistan'da bireyler ve gruplar üzerinde farklı etkilere yol açmaktadır. En büyük tahribatı ise yoksullar ve dar gelirli gruplar üzerinde yaratmaktadır.

Nazpary kitabının ikinci bölümünde "İnsanları ve Mekanları" okuyucuyla tanıştırmaktadır. Söz konusu mekanlar Almatı'daki okul, mahalle, eğlence merkezleri, çalışma yerleri, sokaklar gibi yerlerdir. Buralarda yaptığı gözlemler, görüşmeler kısa süreli olmayıp, bir yıldan fazla bir süreyi kapsamaktadır. Dolayısıyla, çalışma sistematik ve derinlemesine gözlemlere ve çözümlemelere dayandırılmaktadır. Örneğin, bir sokak satıcısı ya da büfe sahibi ile kitabın sonuna kadar defalarca görüşüldüğü görülebilmektedir.

Üçüncü bölümde yazar tekrar "Karmaşa"ya, yani "Bardak"a geri dönmekte ve karmaşanın unsurlarını irdelemeye yönelmektedir. Karmaşanın varlığı "servetin birkaç elde toplanmasına", "şiddete", "yitirmişlik duygusuna" bağlanıyor. Bu bölümde, ülkede gelinen noktada eski yönetimin uğradığı başarısızlık ortaya konulurken, eski sistemin yerine konulan kapitalist ekonominin serbest piyasacı halkalarının ve özellikle neo-liberal politikaların kendinden bekleneni veremediği saptaması yapılmaktadır. Hatta her iki seçkin zümrenin aynı olduğu ve kendi çıkarlarını kollayarak toplumsal gelir dağılımındaki payın sürekli yoksullar aleyhine azaldığının gözlemlendiği verilerle ortaya konulmaktadır. Böylece toplumda meydana gelen karmaşanın geleceği belirsiz kıldığı anlaşılmaktadır.

Dördüncü bölümde sözü edilen karmaşa ile baş edebilmek için toplumsal ilişki ağları ve başvurulan yöntemler anlatılmaktadır. Bu yollar Türkiye de dahil olmak üzere, çeşitli ülkelere bavu ticareti yapmak, rüşvet ya da mafya bağlantıları kurmak gibi gayri resmi yollar olabildiği gibi, seyyar satıcılık yapmak, kendi bahçesinde sebze-meyve yetiştirmek, reçel, konserve vb. yapmak ve satmak gibi aile bütçesine doğrudan katkı sağlayacak yöntemler de olabilmektedir.

Beşinci bölümde, yine aynı şekilde karmaşa durumunda kadınların başvurdukları yöntemlere ayrılmıştır. Bu yöntemler ne yazık ki, şiddet ve toplumsal damgalanmayı da birlikte getirmiş ve uluslararası boyuta taşınmıştır.

Altıncı bölümde, Kazak toplumundaki "yabancı" tanımlaması ve imgelemi üzerinde durulmaktadır. Söz konusu yabancılar ülkeye iş için geldiklerinden, onlar aynı zamanda sermayenin de taşıyıcısı durumundalar. Nazpary, Kazak toplumunda yaygın yabancı tanımlama kalıplarını da ortaya koyuyor. Yazar'a göre, Kazakistan'da "Amerikalı ve Avrupalılar uygar ve kültürlü; Araplar, Türkler ve İranlılar ve diğer Asyalılar yarı uygar; Afrikalılar kültürsüz ve uygarlık dışı" olarak algılanmaktadır.

Yedinci bölümde, Kazakistan'daki etnik gerilime dikkat çekilmektedir. Gerilimin nedeni olarak da ülke kaynaklarının seçkinler lehine kullanılması ve yoksulların giderek daha da yoksullaşması gösterilmektedir. Uygulanan politikalara da bu bölümde dikkat çekilmektedir. Örneğin, konut politikaları, dil politikası, yönetim politikası gibi konularda, Kazak kimliği ve sorunlarıyla ilişkili önemli saptamalar yapılmıştır. Kentsel mekan mücadelesi ve İslami kimliğin parçalanması da yazar açısından önemli bir sorun alanı olarak irdelenmektedir.

Sonuç bölümünde yazar karşılaştırmalara yer vererek "Kimin Dönüşümü?" başlığı altında küresel kapitalizmi ve doğurduğu problemleri sergilemektedir. Kazakistan'da eşitsiz gelişen küresel kapitalizm sonucu toplumun seçkin bir grubu ekonomik ve kültürel etkinliklerinde "dünyayla bütünleşip" refah düzeyini artırırken, çoğunluğu oluşturan diğer grubu ise

yoksullaşmaya devam etmektedir. Yoksullaşma ise dışlanmayı, marjinaliteyi beraberinde getirerek kutuplaşmalara yol açmaktadır. Yazar, söz konusu küresel kapitalizmin bilgi teknolojilerini de kullanarak toplumsal ve coğrafi yarıkları bu şekilde derinleştirdiği sonucuna varmaktadır. Doğal olarak yazar bu durumdan yalnızca Batı politikalarını sorumlu tutmamakta, çoklu nedenler ileri sürmektedir.

İletişim yayınlarından çıkan kitabın, hem Kazak toplumunu tanıma açısından hem de neo-liberal politikaların uygulandığı diğer toplumlarda sonuçlarını görebilmek açısından önemli bir çalışma olduğu söylenebilir.

Songül Boybeyi

Okutman

Süleyman Demirel Üniversitesi, Sürekli Eğitim Merkezi

E-mail: sboybeyi@mynet.com

John Keane, 1992, *Medya ve Demokrasi*, çev. Haluk Şahin, Ayrıntı Yayınevi, İstanbul, 171s.

Medya ve Demokrasi'yi, Demokrasi araştırmalarının önde gelen isimlerinden, İngiltere'deki Demokrasi Araştırmaları Merkezi'nin kurucusu ve yöneticisi olan John Keane yazmıştır. Kitap yılında Polity Press tarafından yayımlanmış ve tüm dünyada yirmi beş dile çevrilmiştir. Kitap, 1992 yılında Haluk Şahin tarafından Türkçeye çevrilmiş, medya ve siyaset üzerine çalışanlar için önemli bir kaynak olmuş, pek çok akademisyenin de başucu kitapları arasına girmiştir.

John Keane, deneme olarak adlandırdığı Medya ve Demokrasi isimli kitabını, medyalar ve demokrasi arasındaki ilişkiyi tekrar düşünmek üzere hazırlanmış bir rehber olarak nitelendirmektedir. Kitap demokratik idealler ve kurumlar ile çağdaş medyalar arasındaki ilişkilere dair temel soruların başlıklar altında sunulmasıyla ilerlemektedir. Kitapta, kamu yararı güden yayıncılık politikalarının, 'devlet sansürü', 'bireysel seçim', 'serbestleşme' ve 'pazar rekabeti' gibi, pazar liberalizmine dayandırılmış söylemlerle eleştirildiği noktalarda önemli bir karşı duruş sergilenmektedir. Keane, özgür basın mücadelesi tarihinden aldığı minik anekdotla keyifli bir başlangıç yaptığı kitabında, basın özgürlüğü mücadelesinin tarihsel arka planını tasvir ederken izlediği yolda, bu alanı aydınlatan pek çok yapıttan aktardıklarıyla, bu alanda çalışacak araştırmacılara önemli bir kaynak bilgisi sunmaktadır.

Keane, modern anlamda basın özgürlüğünün felsefi temellerinin, bu fikrin doğum yeri olan İngiltere'de dört farklı (ama kimi zaman birbiriyle örtüşen) sav ile karşılandığını belirtir: Siyasal medya kuramına temel oluşturan, 'teolojik yaklaşım'; 'basın özgürlüğünün doğal haklar kapsamında olduğu savı'; 'faydacılık kuramı' ve 'basın özgürlüğünü hakikat arayışına dayandıran savlar.' Basın özgürlüğü için "Avrupa despotizminin istenmeyen çocuğu" diyen Keane, Tonnie's'in yayıncılığın devlet tarafından kontrolüne karşı mücadelelerin uzun dönemdeki önemini belirten görüşlerine katıldığını belirtmektedir. Keane'ye göre İngiliz Devrimi'nden itibaren basın özgürlüğü çağrısı, modern demokratik devrimin yaşamsal yanlarından birisiydi. Keane, 1970lerde, basın özgürlüğü savunucularının, "üm hükümetlerin haklı olarak anlaşılmaz ve görünmez olduğu" (Francis

Bacon) önermesini reddederek ilerledikleri yolun, onları basın özgürlüğünün doğal hak olarak görüldüğü bir İngiltere'ye götürdüğü iddiasının olduğu gibi kabul edilmemesi gerektiğini söylerken, iletişimde özgürlüğün ve eşitliğin mutlak anlamda gerçekleşmesinin mümkün olmadığını vurgulamaktadır. Kitapta basın özgürlüğünün maddi temellerine işaret edilmektedir: ağır pul vergileri, dağıtım kanallarının durumu, keyfi politik uygulamalar söz konusu maddi temeller arasında yer almaktadır. Kitapta bunlar dışında bu ütopyik vizyonun pek çok kör noktası olduğu belirtilmektedir. Bu karanlık noktalar arasında Keane'nin ilk sırada değerlendirdiği, basının kendi kendisini sansürlemesidir. Keane, "sansür çok farklı bir kılığa bürünebilir, içimizde yankılanabilir, benliğimize yerleşebilir, peşimizdeki casus, sakın fazla ileri gitme diyen özel katibemiz olabilir. İçimizdeki sansürcü durmadan pabucun pahalı olduğunu hatırlatır bize: şöhretimiz, ailemiz, mesleğimiz, işimiz, şirketimizin yasal durumu tehlikededir" demektedir.

Yazara göre, basın özgürlüğü idealinin, devlet sansürünün eleştirenler tarafından savunulup geliştirilen kavramların, karışık ve hatta felsefi anlamda kendi içinde çelişkili kalmasını, umutların 'akılcı iletişim potansiyeli yalnızca dış engellerce sekteye uğratılan bireye bağlanması' ve 'pazara güvenilmesi' noktalarında aramak gerekir.

Medya ve Demokrasi, 'basın özgürlüğü gibi bir ütopya üzerine niçin kafa yorulmalı?' gibi eleştirel sorulara yanıt vermeye çalışmaktadır. Basın özgürlüğüne yönelik kavramların, deregülasyon süreçleri ile uğratıldığı mutasyonlara dikkat çekmektedir. Keane, bu noktada, deregülasyon süreçlerinin savunulmasında kamu hizmeti yayıncılığı politikalarına yönelik saldırıların pazar liberalizmi için işlevselliğine de değinmektedir. Reklam yayınlarının 'bedava medya'ya ulaşmak için bedava rüzgar olduğu aldatmacasını su yüzüne çıkararak, izleyicilerin reklamcılara nasıl pazarlandığını anlatmaktadır. Sınırsız pazar rekabeti içinde medya ürünlerini belirleyenlerin, pazar güçleri ve reklam paraları olduğunu söylerken bu ortamda A. J. Liebling'in "Basın özgürlüğü yalnızca basına sahip olabilenlerindir" görüşünü onaylar. Pazar liberalizminin şirket yöneticilerinin de, karmaşık pazar mekanizmaları içinde, sansürcü işlevi gördüğünü belirtir.

Yazar, basın özgürlüğünde beş siyasal sansür türünü özel ilgiye değer bularak 'ideal tipler' olarak sunulan bu türleri aşinalık sırasına göre incelemiştir. İlk sırada 'ön eleme' ve 'yayın sonrası sansür' olarak ikiye ayrılan 'olağanüstü hal erkleri' yer almaktadır. Bunu takip eden, baskıcı devlet kurumlarının palazlanması ardındaki dinamik olan 'silahlı gizlilik'tir, ki 20. yüzyıl demokrasilerinde açıkça gözlenebilir. Üçüncü sırada, demokratik rejimlerin özelliklerinden biri olan, 'siyasette yalan söylemek' bulunmaktadır. Hükümetlerin kitle iletişim araçlarının bazı parçalarını kullanabilme yeteneği arttıkça güçlenen bir yönelim olan 'devlet reklamcılığı' dördüncü sırada incelenmiştir. Beşinci sırada ise, çıkar grupları ve örgütlerine pazarlıkla resmi statü veren bir devlet müdahalesi süreci olan 'korporatizm' gelmektedir.

Keane'e göre, deregülasyona karşı olanların iki zayıf noktası, pazara dayanan iletişim medyalarının kendi içlerinde çelişkili ve kendi kendisini felç eden eğilimleri ihmal etmeleri ve devlet sansürünün yaygınlaşmasına yeterli dikkati göstermemeleridir. Ortaya koyduğu üçüncü kör nokta ise, kamu hizmeti medyalarını toplum önünde haklı gösterme girişimlerinin inandırıcı olmamasıdır. Yazar, var olan kamu medyalarının, ticari medyaların

kafa karışıklığına ve sınırlamalarına karşı bir siper oluşturduğu savının çeşitli sorunlarına değinmektedir. Kalite kavramının nesnel temelden yoksunluğuna karşın kamu yayıncılığının savunusunda 'kaliteli yayın' edebiyatının sıklıkla kullanılması bunlardan biridir.

Keane, kitapta Andrei Sakharov'un (1987) "Açıkça halk tarafından değil, iyi bilinmeyen ve anlaşılamayan siyasal güçler tarafından gizlice yönetilen bir devlet, kaçınılmaz olarak daha tehlikeli olacaktır" ifadeleri ile başladığı "güneş altındaki imparatorluk" başlıklı bölümde, ifade özgürlüğünün kamu hizmeti iletişim sistemindeki önemine değinmektedir. Bu önemi vurgulayan ifadeleri ise Erskine'in Tom Paine'nin savunma metninden ödünç almıştır: "Diğer özgürlükler hükümetin gözetimi altındadır, fikir özgürlüğü ise hükümetleri görevleri konusunda gözetim altında tutar".

Keane, kitabın son bölümlerinde küresel iletişim medyalarının mülkiyet ve işletimine ilişkin sorunlar üzerinde durmaktadır. Gizli devlet erkinin zayıflatılması, yatay farklılığa dayanan ve ne devlet ne de ticari pazarlar tarafından denetlenen yoğun bir iletişim medyaları ağının yaratılmasının gereklerini ortaya koymaktadır.

Keane, yeni kamu hizmeti iletişim modelini geliştirirken toplumsal çeşitlilik olgusunu göz önünde bulundurmıştır. Yeni kamu hizmeti modeli, söz, inanç ve enformasyon özgürlüğü konusuna, karmaşıklık, çeşitlilik ve farklılık olgularını kabul eden bir çeşit demokratik şüphecilikle yaklaşmakta, herhangi bir kişi, bir grup, komite, parti ya da örgüte, yurttaşları ilgilendiren konularda en üstün seçimleri yapma yetkisinin emanet edilebileceğine inanmamaktadır.

Keane, 'canlandırılmış ve genişletilmiş bir kamu hizmeti modeli demokrasiye ilişkin geleneksel inançları güçlendirir mi?', 'demokrasinin ilkeleri ve usulleri konusundaki düşüncelerimizde radikal bir değişikliği zorunlu kılabilir mi?', 'demokrasinin avantajları -ve sınırları- konusundaki değerlendirmemizi derinleştirebilir mi?' sorularını yöneltmektedir. Demokrasinin içeriksel anlamını keyfi bir şekilde dolduramayacağımızı, en iyisinin demokrasiyi normatif sonuçları olan bir usul kuralları sistemi olarak anlamak olduğunu belirtmektedir. Politik iktidarların duruma göre uyguladıkları yasaların ötesinde demokrasinin, ilgili tarafların mümkün olan en fazla ve en nitelikli katılımını sağlayan, kolektif kararlar alınmasını amaçlayan usulleri içerdiğini belirten yazar, demokrasi anlayışının ayrılmaz parçalarını kitabın "Demokrasi, tehlikeler ve geriye dönüşler" başlıklı bölümünde sıralamakta ve değerlendirmektedir. Demokrasinin günümüzdeki derin meşruiyet bunalımını, felsefi güvensizliğini sorgulayan Keane, gerçek bir çoğulculuğun oluşması için ipuçlarını veren Keane, demokrasi kavramını, yenilenmiş kamu hizmeti medyaları modeli ile birleştirmektedir.

Merih Taşkaya

Araş. Gör.

*Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
E-mail: mtaskaya@media.ankara.edu.tr*

Yeniden İmece Dergisi, YKKED

Yeniden İmece, Yeni Kuşak Köy Enstitülüler Derneği (YKKED) tarafından 2003 yılından bu yana üç ayda bir yayınlanan eğitim, bilim ve kültür dergisidir. Başlangıçta ağırlıklı bazı Batı il ve ilçelerinde temsilcilikleri olan Dergi'nin, bugün Akdeniz, Ege, Marmara, İç Anadolu ve Karadeniz bölgelerinde birçok il ve ilçede temsilcilikleri bulunmaktadır.

Dergi yazı kurulunda Prof. Dr. Kemal Kocabaş, Prof. Dr. Oğuz Makal, Prof. Dr. Ayfer Kocabaş, Doç. Dr. Nilsen Gökçen, Dr. Engin Tonguç, Mustafa Aydoğan ve Rifat Güler yer almaktadır. Derginin yayın danışma kurulunda ise Alper Akçam, Osman Nuri Alper, Dr. Niyazi Altunya, Talip Apaydın, Mehmet Başaran, İsmail Erten, Feyzullah Ertuğrul, Prof. Dr. İsa Eşme, Mustafa Gazalıcı, Haşim Kanar, Mahmut Makal, Prof. Dr. Rifat Okçabol ve Pakize Türkoğlu gibi isimler bulunmaktadır.

Dergi'de yer alan yazılarda Türkiye'nin güncel sorunlarına, özellikle de eğitim sorunlarına ve çözüm önerilerine yer verilmektedir. Ayrıca, eğitim tarihi, Cumhuriyetin eğitim felsefesi, eğitim ve kültür politikaları, köy enstitüleri gibi konularda da düzenli olarak yazılar yayımlanmaktadır. Bunun yanında, söyleşiler, anılar, öyküler, tartışma yazıları, kitap ve kişi tanıtımları, etkinlikler hakkında yazılar ve haberler, eğitim alanında önemli isimlerin portreleri de dergide yer almaktadır. Ciddi bir bilimsel dergi olsa da *Yeniden İmece*, oldukça akıcı bir dilde yazılan ve geniş kesimlerin ilgi ile okuyabileceği birçok güncel siyasi, kültürel, toplumsal, felsefi, yönetsel vb. konularda da yazılar içermektedir.

Yeniden İmece Dergisi, "Tıpkı 1960'lı yıllardaki İmece Dergisi gibi, dayanışmayı, ortak aklı ve 'yeniden' diyebilmenin heyecanını taşıyarak" yola koyulmuştur. Cumhuriyetin eğitim ve kültür devrimlerini, Mustafa Necati'yi, Köy Enstitüleri uygulamasını, bu uygulamayı hayata geçiren Hasan Ali Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç gibi öncü ve devrimci isimleri, Köy Enstitüleri uygulamasının içinde yer almış değerli eğitimcileri, onların ilerici, devrimci ve üretici felsefesini ve deneyimlerini önemseyen ve bugüne yansıtmaya çalışan bir dergi.

Yeniden İmece Dergisi, Cumhuriyetin eğitim, kültür ve dil devrimlerini, Köy Enstitüsü Eğitim Sisteminin kazanımlarını, birikimlerini geliştirerek bugüne taşımayı ve günümüzün değişen koşullarında yaşanan toplumsal, kültürel ve özellikle de eğitimle ilgili sorunlarına çözümler üretilmesine katkı sağlamayı hedeflemektedir. Cumhuriyetin birikimlerinin ve başarılarının unutturulmasına, bir kenara itilmesine bir karşı duruş sergilemektedir. Cumhuriyetin önemini, kazanımlarını ve felsefesini ortaya koyup, anlayıp, bugüne ışık tutmayı deniyor. Bu amaç için, eğitim sorunlarına kafa yoran ve eli kalem tutan herkese, sayfalarında bir pencere açarak, topluma ulaşma ve Cumhuriyetin ilerici, aydınlık ve devrimci çözümlerini anlatma olanağı sunuyor.

Yeniden İmece, "Ulusalardan evrensele insanlığın tüm evrensel kazanımlarına sahip çıkarak günümüz Türkiye'sinin sorunlarını insan-eğitim-sanat-demokrasi merkezinden görmeye çalışan" bir dergi. *Yeniden İmece*, eğitime yapılan her türlü yatırımı insana, işgücüne, barışa, gelişmeye, demokrasiye ve dolayısıyla geleceğimize yapılan en temel yatırım olarak gören bir dergi. Bu doğrultuda Dergi, eğitimin önemini vurgulayan, eğitim sorunlarımız için yeniden imeceyi zorunluluk olarak gören bir bakış açısı ile "çağdaş, laik, bilimsel ve

demokratik" bir eğitim sisteminin temellerini oluşturacak düşüncelerin geliştirilmesi, ortaya konması ve tartışılması için bir buluşma ortamı sağlamaktadır.

Derleyen:

*H. Haluk Erdem
Yard. Doç. Dr.
Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
E-mail: herdem@gazi.edu.tr*

COGİTO Dergisi, YKY

Geçmişten ve günümüzden "düşünceler"

COGİTO, Yapı Kredi Yayınları tarafından 1994 yılından buyana düzenli olarak üç ayda bir yayımlanan kültür, felsefe ve düşünce dergisidir. Yayın Yönetmenliğini önceleri Cem Akaş'ın şu an ise Raşit Çavaş'ın üstlendiği derginin Yayın Kurulunda başta Enis Batur olmak üzere Şeyla Benhabib, E. Efe Çakmak, Besim F. Dellaloğlu, Ferda Keskin, Ahmet Kuyaş, Kaan H. Ökten, Ayfer Tunç, Güven Turan, Aydın Uğur gibi önemli isimler yer almıştır.

Her sayısında bir konunun özenle mercek altına alındığı, çevremizde var olan kavramlar üzerinden yola çıkılarak farklı bakış açılarından incelemeler sunulan, yeni bir farkındalık yaratmanın amaçlandığı COGİTO, nitelikli felsefe-düşünce dergilerinin arasında yer almaktadır. Günümüzün yanı sıra geçmiş ve geleceğin önemli veri ve göstergelerine işaret etmesi yönüyle de öncü rolünü üstlenmiştir.

Lâiklik, Otomobil, Aşk, Bizans, Osmanlı, Şaka, Kriz, Deprem, Kent ve Kültürü gibi her sayısında farklı konuların incelendiği Cogito Dergisinde Immanuel Kant, Descartes, Nietzsche ve Wittgenstein gibi felsefe tarihinin önemli düşünürlerini de ele alan özel sayılar hazırlanmıştır. Dergi, 1994 yılından bu yana yayımladığı akademik makaleler, yazılar, disiplinlerarası incelemeler ile günümüz entelektüel kesimine hitetme özelliğini taşıyarak bu alanda var olan boşluğu doldurma iddiasını taşımaktadır.

Editörlüğünü Şeyda Öztürk'ün yürüttüğü COGİTO Dergisi, bugün Avrupa'nın dört bir yanından pek çok filozof, tarihçi, sosyolog ve bilim adamlarının yazılarına yer vermektedir.

"Üç aylık düşünce dergisi" sloganıyla yola çıkan COGİTO kültürel, sosyal, toplumsal ve pek çok alanda çözümlenmeleri ve eleştirel bakış açısıyla ele alınan konuları ile birer kaynak olma özelliğine sahip olan süreli yayınlar arasında yerini almıştır. Aynı zamanda Partner of "European Network of Cultural Journals–Eurozine" üyesi bir dergidir.

Derleyenler:

*Oktay Köse
Yard. Doç. Dr.
Süleyman Demirel Üniversitesi, Resim Bölümü
E-mail: okose@sdu.edu.tr*

*Tuğba Yener
Okutman
Resim Bölümü
E-mail: tyener@sdu.edu.tr*